

SUVREMENE METODE POUČAVANJA U VOJNOM OBRAZOVANJU¹

Andrija Kozina, mag. ped.
Hrvatsko vojno učilište "Dr. Franjo Tuđman"

Sažetak:

Časnici i dočasnici koji dolaze na vojno školovanje odrasle su osobe te je prilikom njihova poučavanja nužno koristiti pravila koja se odnose na obrazovanje odraslih. Obrazovanje odraslih najdulja je faza odgojno-obrazovnog procesa, bez obzira na to je li riječ o formalnom, neformalnom ili informalnom obrazovanju. Iako se kaže da časnici i dočasnici "polaze školu", to ne znači da će njihovo školovanje biti organizirano i provedeno jednako kao i u civilnim institucijama. Školovanje djelatnih vojnih osoba nije samo stvar pojedinca, nego se javlja i interes postrojbi koje ih upućuju. Časnicima i dočasnicima kao odraslim osobama više odgovara individualni rad, rad u paru ili rad u manjim grupama gdje se mogu izraziti aktivnim sudjelovanjem. Upravo stoga provedba nastave u vojnim školama mora se posebno planirati. Gledajući na to da su odrasle osobe naviknute na samostalan rad, nastavnici bi trebali primjenjivati metode u kojima polaznici samostalnim radom mogu doći do rezultata.

Ključne riječi: kombinirano učenje (*blended learning*), posebnost vojnog školovanja, suvremene metode poučavanja, vojno obrazovanje.

Uvod

Obrazovanje odraslih najdulja je faza odgojno-obrazovnog procesa, bez obzira na to je li riječ o formalnom, neformalnom ili informalnom obliku obrazovanja. Kako bi se mogla odrediti razlika između mladih i odraslih, mora se prvo definirati tko je odrasla osoba. Psiholozi i pedagozi povezuju pojam odraslosti s pojmom zrelosti. Poznato je da postoji više vrsta zrelosti: biološka, psihološka, socijalna, emocionalna i dr. Da bi čovjek bio odrastao ne mora niti može biti zreo u svim vrstama zrelosti. Svatko poznaje barem neku odraslu osobu za koju bi se moglo reći da nije zrela. Za obrazovanje odraslih bitno je promišljati o vrstama zrelosti odrasle osobe. Pastuović (2010) napominje da, nažalost, još uglavnom prevladava mišljenje da odgoj odraslih u nekoj značajnijoj mjeri zapravo i nije moguć. Hipoteza se temelji na mišljenju da je odgoj odraslih osoba otežan, tj. gotovo nemoguć, jer su one, za razliku od djece i mladih, usvojile određeni vrijednosni sustav te imaju formirane stavove i navike koje je teško, ako ne i nemoguće, mijenjati. Nasuprot tomu, isti autor (1999) ističe da zapravo doba odraslosti traje mnogo dulje od djetinjstva, mladosti i treće životne dobi te da se velik dio cjeloživotnog obrazovanja odvija kao obrazovanje odraslih. Časnici i dočasnici koji dolaze na vojno školovanje odrasle su osobe te se prilikom njihova poučavanja moraju primjenjivati pravila koja se odnose na obrazovanje odraslih.

¹ Stavovi izneseni u ovom radu izražavaju osobno mišljenje autora, nisu službeni stavovi institucije u kojoj autor radi niti se odnose na stanje i odnose u Oružanim snagama Republike Hrvatske.

KARAKTERISTIKE POLAZNIKA VOJNIH ŠKOLA

Poznato je da postoje osnovne razlike između odraslih koji se profesionalno usavršavaju i mladih koji se obrazuju. Sve se više odraslih odlučuje napraviti iskorak u karijeri ili u području profesionalnog usavršavanja. Dok se odrasli sami usmjeravaju, mladi ovise o drugima u svojem upravljanju školovanjem. Drugim riječima, odrasli ovise o sebi samima i za razliku od djece koja uče ono što im se kaže, odrasli uče tek kad vide da im to može pružiti neku osobnu korist. Odrasle se osobe odlučuju uključiti u organizirani odgojno-obrazovni proces zbog želje za daljnjim napredovanjem u službi, zatim zbog želje za stručnim usavršavanjem bez obzira na neposrednu korist te zbog ugledanja na znance i prijatelje (Matijević, Radovanović, 2011). Odrasli, za razliku od mladih i djece, imaju veće životno iskustvo te formirano mišljenje i spoznaje. Vrlo lako mogu negirati i odbaciti nove informacije ako se ne uklapaju u njihovo životno iskustvo. Pastuović navodi da:

„Aktivnosti koje leže u osnovi iskustvenog učenja nisu motivirane time da se nešto nauči, nego potrebom da se njima postignu različiti ekonomski, društveni ili samo ostvarujući ciljevi (osoba radi da bi zaradila, bavi se sportom da bi se rasonodila, ratuje da bi obranila svoju zemlju...“ (Pastuović, 2010: 9).

Budući da vojno školovanje omogućuje dočasnima i časnicima napredovanje u službi, polaznici vojnih škola imaju pred sobom jasno postavljen cilj koji će uspješnim završetkom školovanja moći ostvariti. Jedno je od glavnih obilježja odraslih polaznika vojnih škola da oni preuzimaju odgovornost za svoje učenje. Odrasla se osoba ne oslanja samo na znanja predavača, nego i na ostale dostupne izvore. Učenje je neprovedivo, iako su osigurani svi potrebni uvjeti, ako polaznik sam ne preuzima odgovornost za stjecanje novih znanja. Odrasle osobe (djelatne vojne osobe) preuzimaju kontrolu nad procesom učenja, stalno procjenjujući napredak u učenju sa svojim individualnim ciljevima. Procjena zašto nešto treba naučiti i kad se može primijeniti integrirana je u mentalnom sklopu odraslih polaznika. Svaki polaznik ima viđenje: samoga sebe, svojega položaja u društvu, svojih potencijala ili nedostataka. Osim toga, tijekom prethodnog školovanja stekao je pozitivna i negativna iskustva. Dok se ne adaptira na novu sredinu i ne integrira u nju, ne može procijeniti svoje znanje niti ga usporediti sa znanjem drugih polaznika što stvara mentalne blokade i povučenost. Zbog uglavnom velikog vremenskog odmaka od zadnjeg formalnog obrazovanja, polaznici vojnih škola mogu imati određeni strah od nastavnih aktivnosti, nastavnika i same provedbe ispita, bio on pismeni ili usmeni. Kao obrambeni mehanizam javlja se neaktivnost, izbjegavanje pogleda i nezainteresiranost pri provedbi nastavnih aktivnosti.

Visoko i nisko motivirani pojedinci razlikuju se po brzini učenja i pamćenja. Visokomotivirani polaznici vojnih škola znaju da im školovanje omogućuje daljnji napredak u službi, bolje radno mjesto, kvalitetniji život. Zbog toga lakše pamte, imaju dobru koncentraciju, uspoređuju nova znanja sa svojim iskustvima, a stečena znanja stalno nadograđuju i proširuju. Kao što motivacija utječe na to koliko učimo i kakvo postignuće ostvarujemo, jednako tako i uspjeh, odnosno neuspjeh u učenju povratno djeluje na razinu učinkovite motivacije za školski rad (Vidović i sur., 2003: 208). Motivirani polaznici vojnih škola spremni su odvojiti energiju za učenje onog što će im pomoći u rješavanju svakodnevnih zadaća ili stvarnih životnih izazova. Niskomotivirani polaznici smatraju da im je škola nepotrebna i opterećenje, ne vide ništa dobro u njoj. Sam sadržaj nije im privlačan pa se na učenje moraju prisiljavati. Brzo zaboravljaju, imaju slabu koncentraciju, pogrešno shvaćaju sadržaje, uče manje nego što je potrebno i znanje im je užeg opsega. U većini slučajeva niskomotivirani polaznici vojnih škola upućeni su u školu bez vlastite želje i ne vide jasan cilj školovanja. “Osnovni zadatak učitelja je: da pedagoškim djelovanjem organizira učenje, usmjerava učenika i pomaže mu da 'učenje' – bilo koju aktivnost doživi kao osobnu potrebu da zadovolji svoju znatiželju i iskaže zanimanje za sadržaje koje 'uči'“ (Milat, 2005: 116).

POSEBNOSTI RADA U VOJNIM ŠKOLAMA

VOJNO OBRAZOVANJE

Vojno obrazovanje specifičan je oblik obrazovanja koji omogućuje da se vojne osobe osposobe i pripreme za nove zadaće. Kozina (2013) navodi da se identitet vojnih škola mijenja te da polako prerastaju u mjesta razvijanja, promjena, znanstvenih istraživanja, kvalitetnog poučavanja i odgoja. U suvremenom svijetu gdje se tehnologija razvija nevjerojatnom brzinom, vojne spoznaje zastarijevaju još brže pa se od vojnog obrazovanja očekuje da osposobi vojnike, dočasnike i časnike za djelatnosti i tehnologije koje još ne postoje. Zbog toga se javila potreba za povezivanjem vojne obuke s akademskim znanjem. Promijenila se i sama svrha vojnog obrazovanja i ono postaje sinergija akademskog znanja, vještina, sposobnosti i odgovornosti koju se može prepoznati kao vojnu izobrazbu. Zakon o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske (2013, 2015) jasno je odredio oblike vojnog obrazovanja:

- (1) Vojno školovanje je vremenski ograničen planski proces stjecanja teorijskih znanja i vještina, u školama i drugim obrazovnim institucijama u svrhu osposobljavanja polaznika za obnašanje odgovarajućih dužnosti u Oružanim snagama.
- (2) Vojna izobrazba trajni je proces usvajanja znanja, vještina i sposobnosti vojne osobe tijekom školovanja, obuke i drugih oblika usavršavanja i osposobljavanja.
- (3) Vojna izobrazba sastavni je dio profesionalnog razvoja vojnih osoba, a provodi se na Hrvatskom vojnom učilištu, u središtima za obuku Oružanih snaga te u vojnim i civilnim institucijama u Republici Hrvatskoj i inozemstvu.
- (4) Vojna obuka organiziran je oblik aktivnosti kojim se pripadnici Oružanih snaga osposobljavaju za provedbu namjenskih zadaća.

Vojno obrazovanje provodi se samo u vojnim školama i to kao slijedno rastuća i specijalistička izobrazba.² Mogu se prepoznati dva osnovna tipa obrazovanja: opće vojno obrazovanje i specijalističko vojno obrazovanje. Kozina (2014) dalje raščlanjuje i navodi da opće vojno obrazovanje obuhvaća sva potrebna znanja i vještine nužne za sve vojne osobe, a specijalističko vojno obrazovanje usko je obrazovanje potrebno samo vojnim osobama koje rade na sofisticiranim sustavima ili u specifičnim uvjetima. Suvremeni razvoj društva i demokratski izabrana vlast kao čimbenik upravljanja obrambenim sektorom nametnuli su temeljite promjene oružanih snaga vezano uz pristup, razvoj, organizaciju, sadržaj i karakter vojnog obrazovanja.

KAKO ODRASLI UČE

Učenje je trajan i nezaustavljiv proces. Da bi se osoba mogla nositi s novim situacijama koje ju okružuju mora stalno nešto učiti, bilo to najjednostavnije, kao što je korištenje novog mobilnog uređaja ili novih postupaka potrebnih za provedbu dobivene zadaće. Većina autora određuje učenje kao promjene u ponašanju koje se ne trebaju odmah primijeniti nego kad se za to javi potreba. Jedna bi od definicija učenja bila da je to proces kojim iskustvo ili vježba

² Slijedno rastuća dočasnička izobrazba provodi se na četirima razinama: Razina 1: Program izobrazbe za razvoj vođa (IRV), Razina 2: Program temeljne dočasničke izobrazbe (TDI), Razina 3: Program napredne dočasničke izobrazbe (NDI), Razina 4: Program visoke dočasničke izobrazbe (VDI).

Slijedno rastuća časnička izobrazba provodi se na četirima razinama: Razina 1: Program temeljne časničke izobrazbe (TČI), Razina 2: Program napredne časničke izobrazbe (NČI), Program napredne časničke izobrazbe za časnike na stožernim dužnostima (NČISD), Razina 3: Program intergranske zapovjedno-stožerne izobrazbe (IZSI), Program izobrazbe časnika u funkcionalnom području (IFP), Razina 4: Program stratejske izobrazbe/Ratna škola (RŠ). (Pravilnik o izobrazbi, "Narodne novine", br. 94/15)

proizvode promjene u mogućnostima obavljanja određenih aktivnosti (Zarevski, 2002: 115). Precizniju definiciju učenja daje Minton (2005) koji navodi da je učenje zapravo promjena znanja, ideja, uvjerenja, stavova, vještina, navika i odnosa prema svojem radu i radu drugih ljudi. Može se primijetiti i da je učenje promjena ponašanja osobe nakon određenog procesa (vježbe, treninga, poučavanja). Fenwick i Tennant (2004) navode četiri različita stajališta vezano uz proces učenja kod odraslih osoba.

Učenje kao stjecanje promatra znanje kao tvar/stvar odnosno vještinu ili kompetenciju, koncept, novi jezik, navike, znanje i mudrost koje pojedinac stječe na temelju iskustva. *Učenje kao refleksija* stavlja naglasak na polaznike kao aktivne graditelje znanja i novih značenja i stvarnosti. Učenici, dakle, nisu samo oni koji apsorbiraju postojeće znanje. *Učenje temeljeno na društvenoj praksi* označuje ono koje se fokusira na sposobnosti ljudi da smisleno i praktično sudjeluju u svakodnevnim aktivnostima unutar pojedine zajednice. *Učenje kao javni proces* objašnjava se kao nešto u nastajanju. Uključuje razvoj odnosa među svim osobama i svega što je određeno situacijom u kojoj se nalaze (prostorni raspored, pokreti, predmeti i položaj predmeta). (str. 56)

Autori ističu da navedena stajališta nisu jasno razgraničena, da se preklapaju i isprepliću te da se zato ne može dati sveobuhvatna definicija što je to učenje odraslih osoba. Minton (2005) donosi sljedeće:

Učenje je rast kroz iskustvo. Nema prečica. Neki rastu i cvjetaju brže od drugih. To nije samo pitanje sreće. Većim dijelom puta to je više spremnost za učenje, tj. traženje alternativnih metoda i pristupa. Mogućnost učenja ovisi o sposobnosti prilagodbe i spremnosti za riskiranje uključivanjem u kreativno rješavanje problema, a ovisi ponajprije o našoj vjeri u sebe. (str. 3) Da bi mogli kvalitetno poučavati, nastavnici moraju pratiti kako provedba nastave utječe i na njih i na polaznike. Za promatranje i evaluiranje nastalih promjena prvo se mora znati kakvo je bilo početno stanje, a tek onda može se utvrditi je li došlo do promjene i napretka. Prilikom provedbe vojnog obrazovanja važno je doznati kako se polaznik osjeća. Ako nastavnik to zna, može mu pomoći u svladavanju svih izazova i lakše ga naučiti kako da uči.

POSEBNOSTI POLAZNIKA VOJNIH ŠKOLA

Niz je posebnosti koje razlikuju polaznike vojnih škola i mladež koja je uključena u redovito školovanje. Iako se kaže da časnici i dočasnici "polaze školu", to ne znači da će njihovo školovanje biti organizirano i provedeno jednako kao u civilnim institucijama. U vojne škole dolaze polaznici iz postrojbi, s određenim vojnim i životnim iskustvom, što se mora uzeti u obzir pri izradi kurikuluma vojnih škola. Ne smije se zaboraviti da je vojna nastava sastavni i neodvojiv dio izgradnje vojske kao institucije. Stoga se mora naglasiti da su časnici i dočasnici koji su upućeni na vojno školovanje prošli određenu selekciju i završili određenu razinu vojne izobrazbe. Školovanje djelatnih vojnih osoba nije samo stvar pojedinca, nego se javlja i interes postrojbi koje upućuju časnika i dočasnika na vojno školovanje. Milat (2005) navodi da sam prostor u kojem se provodi obrazovanje odraslih mora biti primjeren njihovim potrebama. Mora, dakle, biti funkcionalan, opremljen pomagalicama za provedbu nastave (bijela ploča, razni presjeci, grafoskop, makete, računala itd.). Specijalni oblici nastave trebali bi se po mogućnosti provoditi u posebnim kabinetima (za streljivo, NBKO,³ naoružanje, oklopništvo). Odrasla osoba najbolje uči kad nešto samostalno izvodi ili radi na nečemu.

Planovi i programi (kurikulum) vojnog obrazovanja moraju biti prilagođeni potrebama polaznika vojnih škola, dakle radnom i životnom iskustvu časnika i dočasnika koji ih pohađaju. Kurikulumi vojnih škola trebaju biti koncipirani tako da zadovolje ishode učenja vojnih škola te da istodobno uzimaju u obzir potrebe polaznika i njihovo iskustvo. Cass (1971: 45) navodi da

³ nuklearno-biološko kemijska obrana

se prilikom organizacije nastave s odraslim osobama mora znati odgovor na sljedeća pitanja: "Tko su odrasle osobe (časnici, dočasnici) koje su pristupile školovanju? Što vole? Koje ključne sposobnosti za provedbu nastavnog plana i programa imaju polaznici?" U radu s odraslim osobama mogu se primijeniti klasične metode provedbe nastave. Verbalnu, odnosno predavačku nastavu i frontalni rad treba svesti na minimum. Sva bi nastava trebala biti usmjerena na posebnosti odraslih osoba. Časnicima i dočasnicima kao odraslim osobama više odgovara individualni rad, rad u paru ili rad u manjim grupama gdje mogu doći do izražaja aktivnim sudjelovanjem. Upravo zato nastavnici u vojnim školama moraju se posebno pripremati za rad s odraslima.

NAČELA VOJNOG OBRAZOVANJA

Da bi se vojni nastavnik mogao kvalitetno pripremiti i prilagoditi način rada provedbi nastave s polaznicima, mora dobro poznavati ključna načela vojnog obrazovanja. Corum (2012) navodi šest ključnih načela vojnog obrazovanja bez kojih se ne može kvalitetno provoditi vojnu nastavu. Smatra da *kvalitetno obrazovanje zahtijeva sveobuhvatnu viziju*, tj. da oružane snage moraju imati jasnu i sveobuhvatnu viziju vojnog obrazovanja i obuke za svoje snage, od kadeta do visokih časnika. *Kvalitetno vojno obrazovanje zahtijeva vrijeme* i ne smije se svesti na provedbu skraćenih tečajeva. *Istraživanje i obrazovanje moraju biti čvrsto povezani* jer jedino visoko obrazovanje povezano s istraživanjem i razvojem razvija kod polaznika vojnih škola sposobnosti kritičkog promišljanja. *Ne smije se zaboraviti civilno obrazovanje* jer moderne oružane snage sve više provode neratne operacije⁴ u kojima surađuju s civilima. *Kvalitetno vojno obrazovanje zahtijeva usku suradnju s civilnim institucijama*. Kao šesto načelo navodi *nužnost visokog standarda* jer se tako postižu najkvalitetniji rezultati i dobre ocjene vanjskog vrednovanja.

Časnici i dočasnici odrasle su osobe pa se u organizaciji njihova obrazovanja mora uzeti u obzir i deset načela koja se odnose na odrasle koji sudjeluju u procesu obrazovanja. Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih u publikaciji *Kako uspješno poučavati odrasle* (2012) jasno je izdvojila najznačajnija načela.

(1.) Motivacija – odrasli su motivirani učiti ako postoji razlog, svrha ili cilj. (2.) Kontrola – odrasli imaju potrebu za kontrolom svoga života. (3.) Iskustvo – odrasli povezuju novo učenje s onime što već znaju. (4.) Različitost – odrasli se međusobno razlikuju po životnom iskustvu i godinama. (5.) Godine – brzina i sposobnost učenja smanjuje se s godinama. (6.) Cilj – odrasli se obrazuju s ciljem i žele primijeniti naučeno što je moguće prije. (7.) Relevantnost (važnost) – odrasli žele znati zašto nešto uče. (8.) Navike – odrasli često imaju oblikovane navike i javlja se otpor u prihvaćanju novih znanja (9.) Promjene – dok neke odrasle promjena motivira, drugi joj se odupiru. (10.) Poštovanje – odrasli očekuju i zahtijevaju poštovanje, a ono im se iskazuje uvažavanjem njihovih ideja i mišljenja. (str. 4-5)

Svako učenje zahtijeva aktivnost nastavnika i učenika. Nastavnik mora pripremiti gradivo i motivirati učenike za učenje, dakle, mora nešto učiniti da bi uspio potaknuti učenje. Vojni nastavnici u radu s polaznicima vojnih škola također ne smiju zanemariti navedena načela.

⁴ Sukladno Doktrini Oružanih snaga Republike Hrvatske (2010) neratne su: Operacije koje se izvode u vrijeme kada nije proglašeno ratno stanje i kojima se pomoću vojnog elementa pridonosi djelovanju ostalih elemenata nacionalne moći u postizanju nacionalnih ciljeva i zaštiti najviših vrednota ustavnog poretka. Kampanje i glavne operacije čije je dominantno obilježje mirnodopsko vojno djelovanje i potpora miru najčešće će se na ovoj razini sagledavati kao neratne operacije Oružanih snaga ili njihovih dijelova. (str. 99)

METODE RADA S POLAZNICIMA VOJNIH ŠKOLA

Najvažnija je uloga i zadaća nastavnika da primjenom odgovarajućih motivacijskih tehnika i metoda provedbe nastave potaknu polaznike na aktivno sudjelovanje uzimajući u obzir njihove potrebe, interese i emocije. Gledajući na to da su odrasle osobe naviknute na samostalan rad, nastavnici bi trebali primijeniti metode u kojima polaznici samostalnim radom mogu doći do rezultata. Neke aktivnosti učenja zahtijevaju promjenu pristupa, a razlika je u provođenju nastavne aktivnosti, uporabi različitih nastavnih pomagala (projektor, radnih listova, posebno pripremljenih tekstualnih materijala, multimedije), primjerenom uređenju prostora radi poboljšanja uvjeta za učenje, podjeli u manje grupe i dr. Bilo koja metoda koju nastavnik odabere može biti učinkovitija ako se pažljivo pripremi i promišlja o njezinoj provedbi. Stevanović (2003) ističe da presudnu ulogu vezano uz primjenu metoda ima sam nastavnik, koji, ako je kreativan, može svaku podignuti na višu razinu.

Niti jedna metoda neće biti korisna ako nastavnici i polaznici vojnih škola nisu razvili potrebne vještine te se ne zalažu za učenje. Müller i Wiegmann (2004) navode da se primjena raznovrsnih metoda koje djeluju na osjetila polaznika odražava tako da se poveća razina njihove sposobnosti učenja i pamćenja. Upravo stoga odluku o tome koju metodu primijeniti u provedbi nastave treba pažljivo donijeti. Trebala bi uključivati i percepcije polaznika, ali pitanje je koliko nastavnika ima hrabrosti pitati ih kako se osjećaju ili kako reagiraju na ono što su poučavali? Jesu li sami nastavnici prvi spremni na promjene? Provedba nastave iskustveno je učenje i za polaznike škole i za nastavnike. Müller i Wiegmann navode da suvremenim nastavnim metodama nastavnici „... prenose polaznicima predviđena znanja, a oni sami odlučuju što je za njih iz ponuđenog znanja u određenom trenutku zaista važno i korisno“ (2004: 6). Nastavnik stalno mora biti aktivan te promatrati što se događa i na nepredviđene situacije odmah djelovati da ne dođe do prekida procesa. Isto tako, stalno mora poticati samostalnost polaznika vojnih škola te u njima pobuditi istraživački i eksperimentalni duh. Za takvu vrstu nastave potrebno je veliko iskustvo i znanje koje se može jedino steći procesom cjeloživotnog učenja. Za potrebe rada navode se samo neke najčešće suvremene metode poučavanja u vojnom obrazovanju.

STUDIJA SLUČAJA

Studija slučaja metoda je razgovora koja se ostvaruje sudjelovanjem polaznika u zajedničkoj analizi problema i dolaženjem do zajedničkih zaključaka razmjenom ideja. Neovisno o tome je li izazov određen ili ga tek treba postaviti, polaznicima ga se može prezentirati usmeno, pomoću "klasičnih" medija (tonski zapis, film, pisani oblik) ili internetom. Studija slučaja temelji se na tome da se problem rješava suradnjom polaznika i nastavnika. Riječ je o analitičkom, kreativnom, istraživačkom i primijenjenom mišljenju kojim se razvija svijest o postojanju nekog izazova. Ako nastavnik kao moderator primijeti da je znanje polaznika o nečemu nisko, traži od njih pristupanje problemu i rješenje, ali ne moraju objašnjavati proces rješavanja. Ako je znanje polaznika visoko, nastavnik traži uz rješavanje problema još i sposobnost prenošenja na nove probleme te objašnjenje kako se došlo do zaključaka. Rješavanjem problema polaznici se uče ovladavanju situacijom, izdvajanju bitnih činjenica te mjerenju njihove važnosti. Studija slučaja kao nastavna metoda nije samo podrška u različitim oblicima poučavanja, nego omogućuje i napredak u učenju, primjenu različitih pristupa učenju te odgovara na postavljene izazove. Crosling i Web objašnjavaju: "To su 'prave' situacije koje su zanimljive nastavnom osoblju, suradnicima, polaznicima, menadžerima i svima koji su zainteresirani za napredovanje polaznika" (2005: 1).

RASPRAVA U MANJIM GRUPAMA

Haroutunian-Gordon (2009) smatra da rasprava u manjim grupama osigurava nužnu vezu između individualne pripreme i rasprave na satu. Poznato je da postoje različiti tipovi polaznika: mirni, plašljivi, brbljavi, nepovjerljivi, kritičari, agresivci, tvrdoglavi itd. Zbog toga je nastavnik kao moderator rasprave dužan osigurati sudjelovanje i povećanje aktivnosti svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa. Svrha rasprave u manjim grupama ogleda se u mogućnosti povećanja komunikacijskih vještina i razine znanja. Omogućuje da svaki član grupe detaljno iznese svoje mišljenje jer unutar glavne rasprave neće imati priliku, a usto i razvija njihove komunikacijske vještine. Zaključak rasprave mora biti potpun, jasan i kratak te se mora izložiti kao rezultat. Ukratko: rasprava u manjim grupama razgovor je među polaznicima koji zajedno traže rješenje nekog problema, usklađuju ga, formuliraju i iznose.

PROBLEMSKA ISTRAŽIVAČKA NASTAVA

Riječ je o stvaralačkoj aktivnosti kojom se, u slučaju posebnih zahtjeva, traži pronalazanje novih rješenja. Primjenjuje se kad nastavnik ili netko od polaznika vojnog obrazovanja naiđe na određenu prepreku u procesu provedbe nastave pa cijela grupa pokušava pronaći ispravan put, odnosno način rješenja. U tako organiziranoj nastavi polaznici samostalnim istraživanjem i svojim iskustvom sami dolaze do rješenja problema i razvijaju stvaralačko mišljenje. Nastava se organizira tako da maksimalno podupire aktivnost polaznika i pridonosi razvoju njihovih mentalnih sposobnosti. Ingram i Nelson (2008) smatraju da je najvažnije da polaznici mogu vidjeti sebe kao generatore znanja jer postaju sudionici u svojem području stvarajući nove analize, pridonoseći provedbi zajedničkog istraživanja, dijeljenju znanja i općenito sudjelovanju (prilikom rješavanja problema) u obrazovnoj sredini. Znanje postaje rezultat vlastitog opažanja i razmišljanja, a učenje poprima karakter pronalazanja i otkrivanja.

DEBATA

U debati se formalizira, strukturira i dokazuje. Raspravlja se o unaprijed zadanoj temi pri čemu se sučeljavaju dvije suprotstavljene strane – afirmacijska i negacijska s točno određenim zadaćama. *Afirmacija* je pozitivno orijentirana na postavljenu temu te je pokušava dokazati pružajući čvrste dokaze. *Negacija* pokušava osporiti zadanu temu svojim dokazima kojima treba pobiti argumente afirmacije nudeći protuargumente. Nastavnik je u debati samo voditelj koji pokušava ravnomjerno odobravati izlaganja suprotstavljenih grupa. Na kraju svaka grupa, i afirmacijska i negacijska, iznosi svoje zaključke, a ostali sudionici pokušavaju iskazati do kakvih su zaključaka došli. Debata je aktivnost koja ne može postojati bez dokazivanja. Trapp (2007) smatra da je dokazivanje korisno u aktivnostima kao što su pregovaranje i rješavanje sukoba jer ljudima pomaže u pronalasku rješenja.

SIMULACIJA ODNOSNO IGRANJE ULOGA

Metoda simulacije odnosno igranja uloga primjenjuje se u vojnom obrazovanju za učenje ciljane situacije, npr. nailaska na eksplozivnu napravu, organizacije konvoja, kontrolne točke i dr. Odrađuje se neki događaj iz svakodnevnog vojničkog života. Postavljaju se uvjeti za provedbu zadaće i od polaznika se očekuju određene reakcije koje vode do rješenja. Nakon igre provodi se raščlamba svih djelovanja i donose se zaključci. Mandić, Platužić i Mostarac (2013) objašnjavaju: "To je interaktivni proces akcije, reakcije i protuakcije" (str. 80). U oruža-

nim snagama najčešće se provodi ratna igra⁵ gdje se prate akcije i reakcije sudionika i donosi najbolje rješenje za provedbu operacije. Velika je prednost provedbe igre u tome što pogreške ne izazivaju posljedice i što je proces učenja povezan s kritičkim promišljanjem i predviđanjem.

DEMONSTRACIJA

Metoda demonstracije pripada skupini nastavnih metoda koje su se primjenjivale još u prvim organiziranim oblicima nastave. U starom Egiptu posebno su se obučavali pješaci, strijelci, mačevaoci, kopljanici, a kroz složeniji oblik obuke rukovatelji bojnih kola i konjanici. Cjelokupna se obuka provodila metodom demonstracije. Zahvaljujući razvoju tehničkih pomagala te svojoj učinkovitosti i prikladnosti, metoda demonstracije našla je svoje mjesto u suvremenoj vojnoj nastavi. Unapređuje proces spoznaje jer se temelji na jasnoći koja se može uočiti vidom i tako se lakše stječe znanje te usvajaju vještine i navike. Ta je nastavna metoda u izravnoj vezi s mnogim radnjama i postupcima koji su dijelovi vojne svakodnevnice. Nastavnici polaznicima vojnih škola demonstriraju radnje i postupke te ih poslije upućuju na samostalno izvođenje. Demonstracijom aktivnosti vojni nastavnik poučava polaznike kako će praktično obavljati određene radnje (sastavljanje i rastavljanje naoružanja, pravilno zauzimanje potrebnog stava, promatranje pojava koje utječu na provedbu zadaće). Prilikom prve demonstracije radnje se provode korak po korak da bi ih polaznici mogli pratiti, a popraćene su izlaganjem i potrebnim objašnjenjima. Samolovčev i sur. (1966) ističu da u svim slučajevima gdje je potrebno neposredno promatranje oblik demonstracije ima posebnu vrijednost. Nakon toga polaznici vojnih škola pristupaju izvođenju aktivnosti uz nadzor i prijedloge demonstratora. Ako su radnje složenije, treba ih podijeliti na jednostavnije dijelove i tako prikazati. Dijelove se povezuje u cjelinu tek nakon što su ih polaznici naučili pravilo izvoditi.

OLUJA IDEJA (*BRAINSTORMING*)

Oluja ideja tehnika je strukturiranog procesa mišljenja u kojoj se nabrajaju i zapisuju rješenja nekog problema, a služi za stvaranje velikog broja ideja. Barker (1999) navodi da ju je prvi put spomenuo 1930. menadžer za reklame Alex Faickney Osborn. Svaki polaznik daje više prijedloga koji se ne kritiziraju i ne odbacuju, bez obzira na to koliko su dobri, razumljivi ili provedivi. Tek u kasnijim fazama oluje ideja provodi se raščlamba svakog odgovora te prihvaćaju dobra i odbacuju neprihvatljiva rješenja. Metoda je primjenu našla i u vojnom obrazovanju, obično na radionicama na kojima se donose odluke, predviđaju mogući rezultati provedbe operacije ili planira izrada projekta. Korisna je za određivanje novih, izvornih i neobičnih ideja. Osnovno se načelo rada temelji na tome da pojedinci, s različitim iskustvima i znanjima, različito pristupaju problemu te na tome da se svaka ideja razvija s drugim idejama.

KOMBINIRANO UČENJE (*BLENDED LEARNING*)

Temelji se na kombiniranju više nastavnih metoda, nastave licem u lice i računalne podrške (različiti mediji, internet, alati za učenje na daljinu itd.) gdje se ističe primjena suvremenih tehnologija u predavanju (Thorne, 2003; Stacey i Gerbic, 2009). Riječ je o načinu učenja koji povezuje razrednu nastavu i različite tehnologije tako da prisutnost polaznika nije nužna, a osnovna je ideja odabrati odgovarajuće medije za provedbu nastave. Cilj je smanje-

⁵ Charles S. Roberts izumio je 1958. prvu ratnu igru na ploči i komplet modela koji su se poslije industrijski proizvodili te našli primjenu u vojnim školama i na učilištima (Jakop, Z., Tušek, D., i Hajsok, M., 2006).

nje predavanja uz istodobno povećanje samostalnog rada, rasprava i upita. Polaznici se osjećaju ugodnije ako rade kod kuće te nisu obvezni biti na nastavi. Imaju više vremena za proučavanje teme i aktivno uključivanje u rasprave. Nastavnik također ima više vremena za praćenje rasprava preko interneta te davanje potrebnih uputa i informacija. Za provedbu takvog oblika nastave potrebno je da nastavnici razumiju da se iskustvo učenja može poboljšati novim pristupima nastavi i učenju te korištenjem informacija iz novih izvora kao što su internet, e-knjižnice, sustavi učenja na daljinu i drugo.

ZAKLJUČAK

Sve suvremene nastavne metode ne mogu započeti bez jedne od najstarijih, a to je predavačka. Svaka nastavna metoda uključuje uvod, teorijsku raspravu, upoznavanje s ishodišta učenja, a to se jedino može izvesti predavačkom metodom. Za vojno obrazovanje najpogodnija je kombinirana metoda (*blended learning*) jer uključuje različite metode provedbe nastave koje povezuje s učenjem na daljinu i korištenjem informatičke opreme, različitih medija te Interneta. Svaka od navedenih metoda gledana zasebno ima dobre i loše strane, ali primjenjuju li se kombinirano, moguće je otkloniti njihove nedostatke i ostvariti najveću sinergiju. Potrebno je naglasiti da su u radu navedene samo najčešće metode koje se primjenjuju u vojnom obrazovanju te da postoji još metoda koje su ili zasebne ili kombinacija nekih od navedenih. Postoji li želja i potreba, stalno će se stvarati uvjeti za razvijanje novih metoda rada i njihovih podinacija. Za provedbu suvremenih metoda nastave najodgovorniji je nastavnik. Ako ima volju i motivaciju, nastavu će učiniti aktivnom i zanimljivom te tako postići bolje rezultate poučavanja. Može se zaključiti da je svaka nastavna metoda suvremena ako ju se učini zanimljivom, onom koja potiče polaznike na aktivnost i kritičko promišljanje te ako se uloži puno napora u njezinu provedbu.

LITERATURA

- Ćalina, N., Dijanošić, B., Gefferth, E., i Martinko, J. (2012). *Kako uspješno poučavati odrasle*. Zagreb: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. [Preuzeto 12. siječnja 2017. godine s <http://www.asoo.hr/UserDocImages/projekti/mreza/Kako%20uspje%C5%A1no%20pou%C4%8Davati%20odrasle.pdf>]
- Barker, A. (1999). *30 minutes to brainstorm great ideas*. London, UK: Kogan Page.
- Cass, A. W. (1971). *Basic education for adults. A handbook for teachers, teacher trainers, and leaders in adult basic education programs*. New York, USA: Association Press.
- Corum, J. C. (2012). Some key principles of multinational military education. *Connections*, XI(4), 10-26.
- Crosling, G. i Webb, G. (2005). Introducing student learning support. U Crosling, G. i Webb, G. (Ur.), *Supporting student learning case studies, experience & practice from higher education* (str. 1-13). London, UK: Kogan Page Limited.
- Gažević N. (ur.). (1973). *Vojna enciklopedija* (6. sv.). Beograd: Vojnoizdavački zavod.
- Glavni stožer Oružanih snaga Republike Hrvatske. (2010). *Doktrina Oružanih snaga Republike Hrvatske*. Zagreb: Ministarstvo obrane Republike Hrvatske.
- Fenwick, T., i Tennant, M. (2004). Understanding adult learners. U Foley, G. (Ur.), *Dimensions of adult learning* (str. 55-73). Sydney, AUS: Open University Press.
- Haroutunian-Gordon, S. (2009). *Learning to teach through discussion: The art of turning the soul*. London, UK: Yale University Press.

- Ingram, E. L., i Nelson, C. E. (2008). Applications of intellectual development theory to science and engineering education. U Ollington G. F. (Ur.) *Teachers and teaching strategies: innovations and problem solving* (str. 1-30). New York, USA: Nova Science Publishers, Inc.
- Jakop, Z., Tušek, D., i Hajsok, M. (2006). *Simulacije u obuci i simulacijski modeli*. Zagreb, RH: Hrvatsko vojno učilište "Petar Zrinski".
- Kozina, A. (2013). Hrvatsko vojno učilište – ustroj i uloga, *Anali za povijest odgoja*, 12, 129-141.
- Kozina, A. (2014). Ključne kompetencije vojnog nastavnika. U Matijević, M., i Žiljak, T. (Ur.), *Ključne kompetencije u obrazovanju odraslih* (str. 83-99). Zagreb, RH: Hrvatsko andragoško društvo.
- Mandić, I., Platužić, A., i Mostarac, N. (2013). *Proces planiranja združenih operacija*. Zagreb, RH: Hrvatsko vojno učilište "Petar Zrinski".
- Matijević, M., i Radovanović, D. (2011). *Nastava usmjerena na učenika*. Zagreb, RH: Školske novine.
- Mattes, W. (2006). *Routiniert planen – effizient unterrichten, Ein Ratgeber*. Paderborn, DE: Schöningh.
- Milat, J. (2005). *Pedagogija – teorija osposobljavanja*. Zagreb, RH: Školska knjiga.
- Minton, D. (2005). *Teaching skills in further and adult education*, London, UK: Thomson, Endorced by City and Guilds.
- Müller, W., i Wiegmann, S. (2004). *Netradicionalne metode u obrazovanju odraslih*. Zagreb, RH: Hrvatska zajednica pučkih učilišta.
- Pastuović, N. (1999). *Edukologija*. Zagreb, RH: Znamen.
- Pastuović, N. (2010). Odgoj odraslih. *Andragoški glasnik* 1(24), 7-19.
- Samolovčev, B., i sur. (1966). *Osnovi andragogije*. Sarajevo, BiH: Zavod za izdavanje udžbenika.
- Stacey, E., i Gerbic, P. (2009). *Effective blended learning practices: evidence-based perspectives in ICT-facilitated education*. New York, USA: Information Science Reference.
- Stevanović, M. (2003). *Modeli kreativne nastave*. Rijeka, RH: Andromeda d. o. o.
- Thorne, K. (2003). *Blended learning: how to integrate online and traditional learning*. London, UK: Kogan Page.
- Trapp, R. (2007). *The debatabase book: a must-have guide for successful debate*. New York, USA: IDEA Press Books.
- Vidović, V., Rijavec, M., Vlahović-Štetić, V., i Miljković, D. (2003). *Psihologija obrazovanja*. Zagreb, RH: IEP – VERN.
- Zakon o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske. Narodne novine, br. 73/13, 75/15.
- Zarevski, P. (2002). *Psihologija pamćenja i učenja*. Jastrebarsko, HR: Naklada Slap.

Modern Teaching Methods in Military Education

Summary: Officers and NCOs who attend military schools are adults, and during the process of their education, it is necessary to use the rules referring to the adult teaching methodology. Adult education is the longest phase of the educational process regardless of that education being formal, non-formal or informal. Although it is said that officers and NCOs "attend school", that does not imply that their education will be organized and conducted in the same way as in civilian schools. Education of military personnel is not only the personal interest of an individual, but also the interest of various units which assign officers and NCOs to military educational institutions. As adults, officers and NCOs prefer working individually, in pairs or in smaller groups (syndicates), where they can excel through active participation. Just for that reason, education in military schools must be specially planned. Bearing in mind that

adults are used to working individually, teachers should be using methods that allow students to achieve their goals through working as individuals.

Keywords: blended learning, distinct characteristics of military education, modern educational methods, military education.

Moderne Unterrichtsmethoden in der militärischen Ausbildung

Zusammenfassung: Offiziere und Unteroffiziere, die zur militärischen Ausbildung geschickt werden, sind Erwachsene, sodass bei ihrer Ausbildung die Regeln für die Erwachsenenbildung zur Anwendung kommen. Die Erwachsenenbildung ist die längste Phase des Bildungsprozesses, ungeachtet dessen, ob es sich um eine formale, nicht formale oder informelle Form der Ausbildung handelt. Obwohl es heißt, dass Offiziere und Unteroffiziere ein Ausbildungsprogramm absolvieren, bedeutet dies nicht, dass ihre Ausbildung auf dieselbe Art und Weise wie an zivilen Schulen organisiert und durchgeführt wird. Die Ausbildung von Berufssoldaten ist nicht nur die Angelegenheit eines Einzelnen; hier besteht nämlich auch ein Interesse der Truppe, die den Offizier und Unteroffizier zur militärischen Ausbildung schickt. Die Einzelarbeit, Partnerarbeit oder Arbeit in kleineren Gruppen, in denen sich Offiziere und Unteroffiziere durch ihre aktive Teilnahme exponieren können, sind viel angemessener für diese Kategorie von Ausbildungsteilnehmern. Gerade aus diesen Gründen muss der Unterricht an militärischen Schulen auf eine besondere Art und Weise geplant und umgesetzt werden, da die Erfahrung der Ausbildungsteilnehmer und ihre besonderen Anforderungen eine spezielle Unterrichtsvorbereitung erfordern. In Anbetracht des Umstands, dass Erwachsene an die selbständige Arbeit gewöhnt sind, sollten Lehrer solche Methoden anwenden, bei denen die Ausbildungsteilnehmer durch ihre selbständige Arbeit die notwendigen Ziele erreichen können.

Schlüsselbegriffe: blended learning, Besonderheiten der militärischen Ausbildung, moderne Unterrichtsmethoden, militärische Ausbildung.

